

Kézikönyvek egy gyermekkönyvtárban

1913-ban az Almássy téren megnyitott első fővárosi kerületi könyvtárban már volt önálló gyermekrészleg, amely 25 gyermek számára nyújtott helybenolvasási lehetőséget — amint ezt régi feljegyzések alapján *Bikácsi Lászlóné* megállapította a „Gyermekek a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetében” c. tanulmányában. A kölcsönzés és az olvasóterem használatának igénye tehát egyidőben született, mégis az utóbbi fejlődése nem volt egyenletes.

Az olvasóterem iránti igény a gyermekek részéről rohamosan fejlődött az elmúlt években. Ez azzal magyarázható, hogy az iskolákban lassan érvényesülő modern pedagógiai elv a gyermekkönyvtárak munkájára erősen hat. Ma ugyanis a gyermekek nemcsak egyéni szórakozásért, hasznos időtöltésért vagy a kijelölt kötelező olvasmányok megszerzéséért iratkoznak be a könyvtárba, hanem *irodalmat keresnek az iskolában kapott témák helyes megoldásához*; önálló kutatómunkát végeznek. A gyermekek szellemi aktivitása fokozódik az egyéni vagy az őszi vetélkedőkön, a mindinkább specializálódó szakkörökben, országos tanulmányi versenyeken stb. Az ilyen szellemi erőpróbára való alapos felkészülésben sokat segít az olvasóterem változatos anyagtárával, főként az ismeretterjesztő könyvvállomány előtérbe helyezésével.

A 0, 4, 5, 7, 8-as szakba tartozó enciklopédiák, szótárak, lexikonok, továbbá egy-egy tudomány, művészeti ág lexikonjai kitűnő tájékozódási anyagul szolgálnak a fiatal olvasóknak. A 4—5 éve bevezetett referenz lapok elárulják, hogy a gyermekek a legkülönbözőbb tárgykörökből kérnek felvilágosítást, és bár a kézikönyvtárat főleg csak 10 éven felüliek veszik igénybe, többször előfordul az is, hogy kisiskolások keresnek adatokat a környezetismereti órához (pl. Budapest nevezetesebb épületeiről). A gyermekek e kézikönyvek felvilágosító adatait könnyen megértik; mivel röviden, szigorúan a lényegre törően közlik tényanyagukat és esetenként néhány bibliográfiai adattal is szolgálnak, első lépcsőfokként az elméleti kutatómunkához.

A házi feladatok helyes megoldásához, az iskolában tanult tényanyagok kiegészítésére legtöbbször elégségesek az irodalmi, zenei, művészettörténeti, természettudományi, vegyszeti stb. lexikonok. Bővebb irodalmat rendszertörténeti, szakköri dolgozatok megírásához, vetélkedőkre való felkészüléshez kérnek a gyermekek. A referenz lapok alapján lássunk néhány példát: Nagy magyar zeneszerzők — Bartók, Liszt, Erkel — élete és munkássága (zenei szakkör); A magyar partizánmozgalomról (felszabadulási vetélkedő); Budapest nevezetességei (órsók közti vetélkedő); Ki tud többet a Lenin körút építészeti érdekességeiről? (iskolák közti vetélkedő); A csillagászat legújabb eredményei (technikai szakkör); A Nyugat és köre (irodalmi szakkör).

E rövid cikkben csak a kézikönyvtárban található 7-es és 8-as jelzetű művekkel kapcsolatban szeretnék néhány, az FSZEK 9. sz. könyvtárában tapasztalt problémát felvetni. A 7-es szak képzőművészeti anyaga nagy népszerűségnek örvend. Az értékes képzőművészeti albumok, képzőművészeti lexikonok és egyéb ismeretterjesztő művek közül is kiemelkedik *Az én múzeumom* sorozat, melynek füzetei magyar és külföldi festőművészek, szobrászok életét, munkásságát ismertetik gazdag képillusztrációkkal, a korok, stílusok szakszerű elemzésével és olvasmányos előadásával bevezetik a gyermekeket a műélvezők táborába.

Az én múzeumom egyszerű, logikus szerkesztése, az életrajzi adatok és a képzőművészeti alkotások megfelelő arányban történő ismertetése nagyban segíti a gyermekeket komolyabb feladataik megoldásában, a képtárlátogatókat pedig nagyjából eligazítja a festmények birodalmában is. A mi könyvtárunkban *Az én múzeumom* sorozatot nemcsak az olvasóteremben lapozgatják szívesen, hanem elég szép forgalmat bonyolítunk le kölcsönzési példányaiból is. Könnyed stílusa miatt azok a gyermekek szintén szívesen olvassák, akiket érdeklődésük, beállítottságuk inkább a reál tárgyakhoz vonzana. Több VII. és VIII. osztályos tanulóval beszéltem, akik vegyésznek, orvosnak, szakmunkásnak, ápolónőnek készülnek, de úgy vélik, hogy érdemes *Az én múzeumom* számait forgatni.

Sajnos, a 8-as szak alapkönyvvállományáról közel sem vélekedhetünk ilyen kedvezően. A legtöbbet használt kézikönyvek a magyar és külföldi irodalmi lexikonok. Az egyéb művek állománya egyszerű irodalomtörténeszek eszmefuttatásaiból — melyek elvontságuk miatt a gyermekek értelmi fokának nem felelnek meg —, másrészt a hatkötetes és a háromkötetes magyar irodalomtörténetből áll. E kötetek a szakma beavatottjainak, továbbá egyetemi hallgatóknak, jövődó tanároknak szolgálhatnak kézikönyv gyanánt. A gyermekkönyvtárak — így a mi könyvtárunk is — jobb híján kényszerből vásárolják meg ezeket a köteteket. A gyakorlatban azonban a hozzájuk fűzött remény nem váltották be. A gyermekek kétségbeesetten jönnek a könyvtárhoz magyarázatért, vagy az idegen szavak szótárát forgatják — mintha bonyolult

nyelvlecke megfejtésén töprengenének —, ha egy-egy cicerói körmondatban 4—5 idegen szóra bukkannak. Néha az új fogalmak tisztázása is alapos gondot okoz.

Az elmúlt évben történt a következő eset: Napról napra megjelent a könyvtárban egy VIII-os kisfiú, nagy buzgalommal körmölt, időnként zavartan rágta a tollát. Megkérdeztem tőle, miben segíthetek. Válasza: A Nyugatról készítik szakköri dolgozatot. Az Irodalmi lexikonból már mindent kiírtam, tessék elképzelni, még a harmadik nemzedéket is, de a „nagy zölddel” — így nevezik gyermekolvasóink a hatkötetes, vastkos magyar irodalomtörténetet — alig boldogulok. Nem olyan egyszerű 13 éves kisfiúnak ilyen átfogó témával megbirkóznia, mikor nincs egy igazi fogódzó mű, mely a serdülőt a többi pajtásával együtt — kik hasonló, nem éppen nekik való feladatot kapnak — a tudás dzsungelében eligazítaná. Megmagyaráztam neki, hogy elég a Nyugati első nemzedékéről írnia. Nehogy önérzetében megsértsem, tapintatos cinkossággal hozzátettem: ugyanis mire beszámolóddal a második nemzedékhez érsz, addigra csöngetnek. Megadással bólintott. Otthonról elhozta *Schöpflin Aladár* XX. századról szóló irodalomtörténetét és kijelöltem belőle néhány rövidebb fejezetet. Szerencsére könyvtárunknak sikerült megszereznie Schöpflin válogatott tanulmányait, melyekben portrékat fest nyugatos kollégáiról. Schöpflin enyhén szecessziós stílusa ellenére is világosan fogalmaz, és ahogy az írók karakterét felvázolja, abból érződik kortársai iránti szeretete, megbecsülése. Olvasóink egy hét múlva boldogan újságotla, hogy sikeresen szerepelt a szakkörben és igazam volt, mert sem a tanár néni, sem a gyerekek nem kérték számon a „harmadik nemzedéket”.

A mindennap gyakorlatából vett példát — még sorolhatnék többet is — azért említem, hogy ecseteljem, milyen fontos volna az általános iskola felső tagozata számára kiadni olyan népszerű, olvasmányos irodalomtörténetet, mely élvonalbeli írók munkásságát méltatná vers- és regényelemzéssel egybekötve és egyúttal megértetné az egyes korszakok stílusáramlatait is. Fontos volna — mondtam előbb — de hiszen hosszú évek sürgetésére akarva-akaratlanul valóra vált ez az óhaj. Hetenként örömmel olvasom a *Népszava* irodalmi mellékletében *Simon István* tollából a „Haza, nép, irodalom” címmel folytatásokban megjelenő magyar irodalomtörténetet. Bár írójának eredeti célja az volt, hogy a falusi emberek kezébe adjon értékes, élményszerű útikalauzt és az olvasásra buzdítsa őket, de ha kötetben is megjelennek tanulmányai, ez a mű egyúttal az iskolák, a gyermekkönyvtárak leghasznosabb kézikönyve lesz. Írókról, költőkről írott könnyed esszéi hiteles korrajzok; az irodalmi alkotásokról tett vallomások — bár aprólékosan kimunkáltak — mégsem fásasztoak. Olvasói előtt fellebbenti a tudás fátylát és eligazítja a kezdőket.

Az ilyen hangvétellel megírt tanulmánykötet emberi közelségbe hozza az írókat és műveit. A magyar irodalomtörténetet még kiegészíthetnék az eddig is megjelent regény-életrajzok, melyeket a jövőben rendszeresen, időrendben, meghatározott tématerv alapján kellene — Az én múzeumom c. kiadványhoz hasonlóan — megjelentetni.

Amíg az iskolai tankönyvek az írók, költők munkáját kivonatossan tárgyalják, a serdülők érzelmi és gondolatvilágára meggyőzőbben hat egy-egy jó regényes életrajz, mely egyúttal elmélyíti a tényanyagokat is és alaposabban megérteti az összefüggéseket. E könyvek másik előnye, hogy a gyermekek a hősök életén keresztül egy-egy, számukra eddig ismeretlen korba, milióbe képzelhetik magukat. *Ilyés Gyula* például A tűz márciusa c. ifjúsági kiadásában Petőfi életútjának kibontakoztatásával párhuzamosan a XIX. század első évtizedeiről fest érzékletes társadalmi, történelmi és irodalmi képet. *Tótfalusi Istvánnak* Árkádiában éltem én címmel Csokonairól írt életrajza egyúttal sok érdekes korabeli diákszokással is megismerteti a gyerekeket.

A szépirodalom É (életrajz) jelzésű legértékesebb darabjait nemcsak a kölcsönzőben tartjuk, hanem újabban elhelyeztük az olvasóteremben is. Természetesen nemcsak a nagy írók, költők életrajza található itt; a skála ennél jóval szélesebb. Festők, művészek, zeneszerzők, politikusok, kutatók, történelmi nagyságok szerepelnek a csoportban. A gyermekek érdeklődési körüknek megfelelően olvashatják *Székely Júlia* Bartók Béláról szóló „Elindultam szép hazámból” c. könyvét, vagy *Fekete Istvánnak* legjobb barátjáról, lelki rokonáról: Kittenberger Kálmánról készített kalandos életrajzát.

A 8-as szakot állandóan bővítjük; jól hasznosítjuk a Petőfi Irodalmi Múzeum írókról, költőkről készített fényképes kiadványait. A múzeum sorozata a következő írókkal, költőkkel foglalkozott: Ady Endre, József Attila, Móricz Zsigmond, Krúdy Gyula, Mikszáth Kálmán, Radnóti Miklós. A referenz-lapokon szereplő rovat csak röviden tartalmazza a gyermek kérdését és az adott választ. Ha a könyvtárhálózatban az olvasószolgálatot teljesítő könyvtáros mindig ugyanaz a személy volna, akkor a referenz-lapok kibővíülhetnének a gyermek érdeklődéséről, egyéni kibontakozásáról tanúskodó feljegyzésekkel. Ennek alapján a könyvtáros a legértékesebb, a sajátos érdeklődésű gyermekek csoportjából segítő hálózatot építhetne ki, melynek tagjai a

könyvtárossal esetenként megbeszélnének önálló, maguk szervezte foglalkozásokat is. Az iskolai tananyagban szereplő irodalmi, földrajzi, munkaszervezési stb. témák elmélyítését állíthatnák a középpontba. A gyermekek egyéni kezdeményezését ma már elősegíthetik az egyre könnyebben megszerezhető modern segédeszközök: magnók, lemezjátszók, diafilmek stb. A rádióban elhangzó gyermekirodalom értékesebb darabjainak dramatizált változatát pl. közvetlenül, adásból is átvehetjük és újból lejátszhatjuk. A gyerekek maguk szervezhetnék meg a vitát, esetleg írók, színészek, vagy rádiódramaturgok bevonásával. A rádiójátékok magnószalagra való felvétele gyarápíthatja a könyvtári hangtárakat. Sajnos, ma még nincs minden gyermekkönyvtárnak magnója, lemezjátszója. Sok gyermekkönyvtárban még az az olvasóterem is hiányzik, amely nélkül igényes gyermekkönyvtári munka nem képzelhető el. És nélkülözhetetlen az állandó olvasótermi könyvtárosok alkalmazása, akik rendszeresen foglalokznak az érdeklődő ifjúsággal, lehetőséget adva egyéni, alkotó szenvedélyük érvényesülésének. Ezeknek a feltételeknek a megteremtésével és az iskolák tantestületével szorosan összefogva érvényesülhet a már bevezetőben említett modern pedagógiai elv.

Tertinszky Edit

Eredményekről és gondokról

beszélgettünk a Csongrád megyei SZMT-könyvtár munkatársaival. A fennállásának második évtizedébe lépett intézmény módszertani támogatást nyújt 43 önálló szakszervezeti könyvtárnak, irányításával működik 2 körzeti könyvtár, egyenként 4-4 letéttel, 97-et pedig maga részesít letéti ellátásban. A könyvtárosok elmondották, hogy 1959-ben, az induláskor — papíron — jóval több szakszervezeti könyvtár volt a megyében, mint ma. Ok azonban sorban megszüntették az életképtelen apró gyűjteményeket. S ez helyes, korszerű intézkedés volt.

Legyen a könyvtárnak saját helyisége az üzemben — a folyamat e célkitűzés jegyében a 60-as évek elején bontakozott ki, s azóta évente 2-3 üzemi könyvtár jut méltó elhelyezéshez. Az üzem adja a helyiséget s az illető szakma a berendezést. Élén jár ebben a munkában, mint mondták, a Textil-szakszervezet. Szinte valamennyi textiles-könyvtár megújult az elmúlt években. Példás az a gondosság is, amellyel az ÉDOSZ figyelemmel kíséri könyvtárainak sorsát, s ha kell, segíti őket.

Szóba kerültek a gondok is. A szemlélet, a jelenségek, melyek okozzák őket nem újak és nem is ismeretlenek. A baj, hogy még mindig felbukkannak. Példák?

Tény, hogy ma már nemigen találni olyan üzemi vezetőt, szb-titkárt, akit meg kellene győzni az olvasás, a könyvtár hasznáról. Ez fejlődés. Nyílt „ellenállás” helyett azonban egyesek a „rugalmas elszakadás” taktikáját választják. „Lesz helyiség, majd sort kerítünk rá. Könyvre is adunk pénzt, és beállítunk egy alkalmas személyt könyvtárossá. Majd, de nem most.” S ezzel el is hessentették maguktól egy időre a könyvtárfenntartás gondjait.

Elhangzik még olykor az ósdi aggályoskodás: „Másnak adjuk a pénzünket?” Ti., ha az SZMT-könyvtár felajánlja valamelyik tengődő-halódó könyvtárnak, hogy hálózatába fogadja, s kéri a hozzájárulást a közös terhekhez. Indokolatlan félelmük tüstént elszállna, ha tájékozódának a csaknem másfélszáz letéti könyvtár valamelyikénél. Megkérdeznék, több vagy kevesebb könyvük van-e, mint volt „önálló” korukban.

Sajnos ez is megtörténik: főfoglalkozású könyvtárosi állást szerveznek egy üzemben, s nyomban be is töltik. Valakivel, aki sohasem járt a könyvtár tájkán, szakképzetlen.

A főfoglalkozású könyvtárosokat „hisz bőven van idejük”, sokszor veszik igénybe más szakszervezeti vagy KISZ-munkára. Vagy különféle — nem szakmai — tanfolyamokra küldöztetik őket. Nyilván a fenti megfontolás alapján... Az egyik szegedi vállalatnál pl. a könyvtárost főfoglalkozásúvá minősítették át, s azóta egyik iskolát a másik után végzi. Egy év alatt emiatt három hónapig volt zárva a könyvtár. (Örülhettek az olvasók a könyvtáros „függetlenítésének”.)

A kölcsönzési idő sok helyen egyáltalán nem „szent és sérthetetlen”. Vagy a könyvtárost rángatják el unos-untalan a helyéről, vagy a könyvtárt kell átadni, mert valamilyen értekezlet lesz benne. (S az olvasó gyanútlanul megjelenik a hivatalosan meghirdetett kölcsönzési időben, 4-5 könyvvel a táskájában. Vajon mit gondolhat?)

Mi mindenesetre azt gondoljuk, hogy a felsorolt, cseppet sem szivderítő jelenségek egyáltalán nem kizárólag Csongrád megyében fordulnak elő... (Sy)